

Kerkmusicus, componist,
organist-cantor, dirigent,
initiatiefnemer van
de Stichting Nieuwe
Kerkmuziek – Dirk Zwart
besteedt vele uren per week
aan muziek in en voor de
kerk. Hij doet dat vanuit een
heldere visie op kwaliteit
en hij wil zich inspannen
om iedereen kennis te laten
maken met de vele mooie
composities die geschreven
worden. Uiterlijk rustig en
kalm, in zijn werken
bevlogen en energiek.

Interview met kerkmusicus Dirk Zwart

'Geef ze fatsoenlijk te eten'

Dirk Zwart is van huis uit gereformeerd 'vrijgemaakt', maar hij kijkt graag over de muren van de kerk heen. 'Mijn vader leerde mij dat het belangrijk is wat je gelooft, maar dat kerkmuren niet absoluut zijn. Dat geldt zeker voor de kerkmuziek. Bovendien ben ik opgegroeid in Rotterdam-Centrum, in een grote-stadsgemeente. Daar stond een predikant die zich heel onafhankelijk opstelde, het was geen 'kerkistische' sfeer.

De gereformeerd-vrijgemaakte kerk is lange tijd een enigszins afgesloten kerkgenootschap geweest, met een wat isolationistische opstelling. Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw maken we een inhaalslag, zeker op het gebied van de kerkmuziek. Voorheen zongen wij uitsluitend psalmen, in de vertaling van 1773, en een klein aantal gezangen. Nu is een grote hoeveelheid gezangen toegestaan in onze kerk. We hebben een lijst met zo'n 350 gezangen uit het *Liedboek voor de kerken* en daarnaast nog eens 250 gezangen uit allerlei andere bundels, waaronder zelfs een aantal uit *Gezangen voor Liturgie*. We waren aan het toewerken naar een eigen bundel. Dit traject is nu wat op een zijspoor geraakt vanwege de ontwikkelingen rondom het nieuwe *Liedboek voor de kerken* dat in 2012 moet verschijnen, en waarin de gereformeerd-vrijgemaakten inmiddels participeren.'

Componist

Wie de cd's met muziek van Dirk Zwart beluistert, hoort niet direct dat hier een musicus uit de gereformeerd-vrijgemaakte kerk aan het werk is. Sommige composities doen denken aan Bernard Huijbers, dan weer klinkt de stijl van Antoine Oomen door. 'Oomen en Huijbers hebben mij beïnvloed, evenals de Engelse kerkmuziek. Maar ook de stoere protestantse gemeentezang zit me in het bloed. Hoe een stuk uitvalt hangt erg af van de tekst waarmee ik bezig ben. Ook de keuze van het instrument speelt een rol: orgel vraagt om een andere aanpak dan piano. En toch is er volgens mij wel een soort Dirk Zwart-stijl: welluidend, stromend en motorisch. Ik componeer, zeker voor de gemeente, misschien protestants: het klinkt eerder stoer dan lichtvoetig. Maar ik heb ook de warmte overgenomen van onder meer de anglicaanse muziek en van Oomen, daarin onderscheid ik mij binnen het protestantse componeren.

In mijn eigen kerk ben ik cantor-organist en houd ik mij vooral bezig met de toegestane gezangen en met onberijmde teksten. Daarnaast ben ik dirigent van een interkerkelijk koor, waarmee ik veel nieuwe composities

kan zingen op teksten van onder anderen Ria Borkent en Martin de Geus. Ik componeerde ook twee oratoria, een voor kerstmis en een voor Pasen. Die zijn bestemd voor buiten de liturgie, een context die weer andere mogelijkheden biedt.'

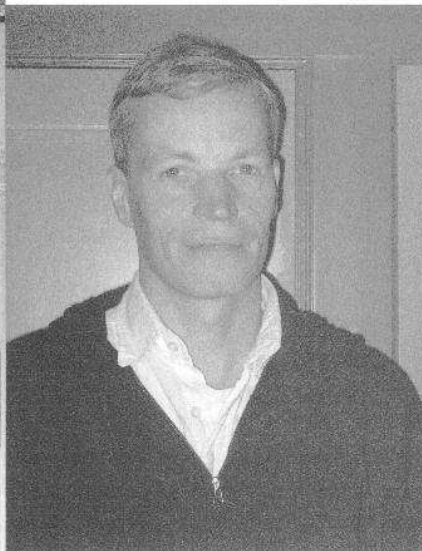
Opwekking

In de protestantse kerken is veel discussie over het opwekkingslied en de invloed van de evangelicale cultuur. Ook in de gereformeerd-vrijgemaakte kerk is het opwekkingslied populair. 'In onze kringen is de Stichting Evangelie en Recreatie actief met activiteiten op campings en andere plaatsen. De E&R-liedjes, onder andere van Elly en Rikkert Zuiderveld, waren en zijn geliefd en zijn via de camping de kerk ingeslopen. Het deputaatschap dat adviseert over de kerkmuziek, heeft in opdracht van de synode enkele gezangen opgenomen uit de traditie van opwekking in de lijst van toegestane gezangen, maar gematigd, niet al te syncopisch. Ik zie wel gebeuren dat in de afzonderlijke gemeenten steeds meer vrijheid genomen wordt om dat soort gezangen te zingen, buiten de lijst om.

Ik zie weinig heil in het opwekkingslied, het heeft te weinig kwaliteit. Niet dat ik tegen popmuziek of de populaire cultuur ben, helemaal niet! Het gaat mij niet om de tegenstelling tussen kerk en wereld, maar om kwaliteit. De muziek in de kerk moet goed zijn, moet kwaliteit hebben. Wat ik oppik uit de vraag naar het opwekkingslied is de impliciete, soms expliciete kritiek op het gangbare kerklied: het is te weinig lichamenlijk, te weinig beziel. Er moet dus wel iets gebeuren, we kunnen ons niet beperken tot kritiek leveren op het opwekkingslied. Er is vraag naar, die vraag moeten we serieus nemen en tegelijkertijd werken aan de kwaliteit. We moeten de liefhebber fatsoenlijk te eten geven. Dat betekent dat klassiek geschoolde componisten zich ervoor moeten inzetten. In dit opzicht vind ik Bernard Huijbers toonaangevend. Hij heeft geprobeerd de kerkmuziek

En dan zeg ik: hoe meer instrumenten, hoe meer vreugd! Weg met de muzikale eenzijdigheid! Weg met de alleenheerschappij van het orgel! *Kogels in de kerk*, 43.

Interviewer: Martin Hoondert, hoofdredacteur van het *Gregoriusblad*. Het gesprek vond plaats op 6 mei 2009.

Dirk Zwart (1962) is componist/kerkmusicus en neerlandicus. Hij redigeerde het christelijk literair tijdschrift *Bloknoot* (1991-1996), schreef jarenlang over literatuur en maakte enkele poëziebloemlezingen. Als componist verwierf hij bekendheid met zijn paas-oratorium *Het Lam dat ons doet leven*. Hij is cantor-organist in de gereformeerde kerk ('vrijgemaakt') in Rotterdam-Centrum en dirigent van het Interkerkelijk Koor Salem in Ridderkerk. In 2006 verscheen zijn boek *Kogels in de kerk en andere beschouwingen over (kerk)muziek*. Hij is de initiatiefnemer van een motor achter de Stichting Nieuwe Kerkmuziek en de website www.kerkmuziek.nu. Informatie over en luisterfragmenten van zijn werk zijn te vinden op zijn website: www.dirkzwart.com.

Interview met

kerkmusicus Dirk Zwart

te verrijken met elementen uit de populaire muziek. Dat heeft tot goede en verrassende composities geleid, die helaas maar weinig gezongen worden. Wat mijzelf betreft: Ik heb geprobeerd betrokken te raken bij het project *Psalmen voor nu*, maar dat is niet gelukt.'

Dirk Zwart heeft heldere ideeën over kwaliteit en kerkmuziek. Zo schrijft hij in zijn boek *Kogels in de kerk* waar het gaat over de integratie van de traditionele kerkmuziek en de popmuziek: "... dat die integratie zal moeten plaatsvinden vanuit de klassieke kerkmuziek-cultuur, met het traditionele kerklied als vertrekpunt, vanuit de creativiteit en het vakmanschap van de klassiek geschoolde componist van kerkmuziek"² Ziet hij de eigen kwaliteiten van de populaire muziekcultuur niet over het hoofd? 'Je hoort mij niet zeggen dat popmuziek geen kwaliteit heeft. Het is net als met literatuur en

Ik mis in de kerkmuziekwereld wel eens de warmte en de emotie, het kan wel eens naar het elitaire neigen.

Kogels in de kerk, 148.

lectuur. De kwaliteitscriteria worden ons geboden door de literatuur, maar dat wil niet zeggen dat je niet mag genieten van lectuur. Het is boeiend als mensen de brug slaan tussen de populaire en de klassieke cultuur, maar dan wel vanuit de kwaliteitscriteria van de klassieke cultuur. We moeten ons keren tegen de vervlakking. Ik zie in onze tijd een overschatting van de jeugd- en jongerencultuur. Dat is toch een fase die voorbijgaat? Mensen worden volwassen, ook wat betreft de muzikale smaak. Vorming is daarbij een belangrijk gegeven. Misschien voer ik een verloren strijd, maar vooralsnog houd ik eraan vast.

Overigens wil ik voorkomen dat de kerkmuziek elitair wordt. Het is een vorm van volksmuziek, kunstmuziek op de maat gesneden van de "gewone mens". Gemeentezang heeft nu eenmaal zijn beperkingen.'

Dirk Zwart is betrokken bij de totstandkoming van

het Nieuw Liedboek als lid van de werkgroep "Nieuwe Nederlandse liederen". Het streven is het nieuwe liedboek in 2012 te presenteren. 'Het is nodig dat er een nieuw liedboek komt. Eigenlijk moet er elke 25 jaar een nieuw liedboek komen en elke vijf jaar een aanvulling. Er moet beweging blijven in het corpus. De gemeente kan dat zeker aan, want als het goed is zijn de gezangen op de gemeente toegespitst. Daarnaast blijft de traditie belangrijk, het vertrouwde en het nieuwe gaan samen op. Maar stilstand is niet goed, dat is achteruitgang. Kijkend naar het *Liedboek voor de kerken* van 1973 kunnen we zeggen dat sommige liederen geen ingang hebben gevonden, bijvoorbeeld een aantal middeleeuwse hymnen. Die mogen er van mij wel uit. Je moet ze wel ergens bewaren, maar niet in het actieve geheugen van de zingende gemeente.

Ik vraag me af of het zinvol is dat de evangelicale liedcultuur in het nieuwe liedboek terecht komt. Daar ligt een grote scheiding, dat is zo'n andere muzikale wereld. Dat is geen traditie van gemeentezang, maar van meezingen met de band. Wordt de doelgroep niet veel te groot, van evangelischen tot basisgemeente? Het nieuwe liedboek maken we voor het brede midden, de hoofdstroom die gebruik maakt van het huidige *Liedboek* en *Tussentijds*.'

Kerkmuziek.nu

Vorig jaar werd op initiatief van Dirk Zwart de Stichting Nieuwe Kerkmuziek opgericht, vooral zichtbaar dankzij de informatieve website www.kerkmuziek.nu. 'De stichting wil de aandacht voor kerkmuziek vergroten, wegwijzer zijn in het aanbod, een groter publiek creëren. Het bestaat toch niet dat een mooie cd met kerkmuziek maar 300 afnemers vindt. Er gebeurt erg veel, er verschijnt veel, de website wil daarin orde aanbrengen en een wegwijzer zijn.

Als ik een boekwinkel binnenloop en vraag naar een cd met mooie bewerkingen van liederen uit het *Liedboek*, dan wil ik dat die cd beschikbaar is en dat de verkoper weet waar ik het over heb. Dát is mijn streven. Als we de markt vergroten, komen er weer meer mogelijkheden voor de kerkmuziek. Laat ik een voorbeeld geven: er is nu geen cd met muziek van Toon Hagen, terwijl hij toch een voor-aanstaand componist is. Of denk aan Kees van Eersel, ook van hem is niets op cd te verkrijgen. Er is zoveel mooie muziek, die niet of nauwelijks bereikbaar is. Daar is wel geld voor nodig. De stichting zoekt dan ook donateurs.'

Noten

¹ Zie hiervoor het tijdschrift *Eredienstvaardig* 25 (2009) nr. 3: themanummer over 'Aanbidding'. E. van de Poll, *Samen in de naam van Jezus. Over evangelische liturgie en muziek*. Zoetermeer 2009.

² *Kogels in de kerk*, 25-26.